

Suomalaisen tietokirjallisuuden kansainväliset juuret

Outi Paloposki & H. K. Riikonen (toim.): *Suomennetun tietokirjallisuuden historia 1800-luvulta 2000-luvulle*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1289. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2013. 766 s. ISBN 978-952-222-216-9.

Suomennetun tietokirjallisuuden historia on jatkoa osin samojen tekijöiden toimittamalle järkälemäisen laajalle *Suomennoskirjallisuuden historialle* (Riikonen, Kovala, Kujamäki & Paloposki toim. 2007). Tietokirjasuomennoksia tarkasteltiin kursorisesti jo tässä teoksessa, jonka pääpaino kuitenkin oli kaunokirjallisuudessa. Nyt tarkasteltava teos on yksin tietokirjasuomennoksiin keskittyvänä kohtuullisemman kokoinen ja toimivammin kuvitettu. Sisällöltään teos on edeltäjäänsä hiukan koherentimpi, vaikka kirjoittajakunta on edelleen laajaa ja monitieteistä. Käännöstieteilijän ja kirjallisuushistorioitsijan toimittamassa teoksessa korostuvat tietokirjasuomennosten asema muun kirjallisuuden osana ja tällaisten teosten kääntämisen ongelmat, mutta myös eri alojen terminologian kehitystä on pyritty pitämään silmällä.

Rakenne ja rajaus

Tietokirjasuomennosten historia jakaantuu neljään pääjaksoon: ”Suomentajat kielen kehittäjinä ja tiedon välittäjinä” (s. 15–134), ”Suomennoksia eri tieteenaloilta” (s. 135–565), ”Erillisnäkökulmia tietokirjallisuuden suomennoksiin” (s. 567–628) ja ”Tietokirjallisuuden suomentamisen nykyhetki ja tulevaisuus” (s. 629–672). Teoksen ensimmäinen pääjakso on lisäksi jaoteltu suurempiin alalukuihin lähinnä ajallisilla (vuosisatakohtaisilla) kriiteereillä, toinen pääjakso taas temaattisilla (tieteenala- ja teostyyppi-kohtaisilla)

perusteilla. Näissä ja myöhemmissä pääjaksoissa on puolestaan sekä pitempiä että lyhyempiä artikkeleita. Niiden lomaan ja väliinkin on *Suomennoskirjallisuuden historiasta* tuttuun tapaan aseteltu yksittäisiä suomentajia, teostyyppisiä ja eräitä erityiskysymyksiä tarkastelevia tietolaatikoita. Edeltäjäteoksestaan poiketen nämä on kuitenkin taitettu vain kokonaisia sivuja käsittäviksi jaksoiksi, joiden vähäinen tummennus ja vain hiukan pienempi kirjasintyyppi eivät aina kovin hyvin riitä erottamaan niitä ympäröivästä tekstistä.

Paloposken ja Riikosen toimittamassa teoksessa suomennettu tietokirjallisuus on ymmärretty mahdollisimman laajassa merkityksessä niin, että sen piiriin on laskettu ”suomennetut tieteelliset teokset, yleistajuisemmat tietokirjat, lapsille ja nuorille tarkoitetut tietokirjat, oppikirjat, opaskirjat ja oppaat, elämäkerrat, esseistiikkaa ja pamfletit” (s. 11). Varsinaisia pamfletteja ei teoksessa pitemmin käsitellä, mutta elämäkerrat ja esseistiikka venyttävät tietokirjallisuuden käsitteen selvästi jo kaunokirjallisuuteen lomittuvaksi. Riikonen pohtii tietokirjan, tiedekirjan ja asiaproosan rajankäynnin ongelmia teoksen ensimmäisessä artikkelissa lähinnä kirjallisuustieteen ja kirjastoluokitusten näkökulmasta. Tekstilingvistisiä näkökulmia tulee esille oikeastaan vain referoitaessa Varpion (1980) mielenkiintoista käyttökirjallisuuden käsitettä (s. 22). Jos teoksessa olisi hyödynnetty enemmän tekstintutkimuksen metodeja, tietokirjallisuuden kenttä olisi ehkä hahmotunut hiukan toisin.

Tietokirjallisuuden taustoja, kehityslinjoja ja tekijöitä

Suomeksi käännetyn tietokirjallisuuden systemaattisen tarkastelun avaa Tuija Lai-

neen katsaus vanhan kirjasuomen kaudella julkaistuun kirjallisuuteen. Laine tuo hyvin esille, miten alkuun vain uskonnollinen ja juridinen kirjallisuus la-ventui vähitellen sisältämään myös erilaisia käytännöllisten elämänalojen oppaita ja oppikirjoja. Kirjassa toisaallakin tarkastellun Erasmus Rotterdamilaisen vuonna 1670 ilmestyneen *Cullainen kirja* -käytösoppaan käsittelyä olisi voinut syventää ottamalla huomioon Pirkko Forsman-Svenssonin (1995, 2003) tuoreemmat analyysit kirjan anonyymiksi jääneestä kääntäjästä. Laineen artikkeli päättyy niin sanottujen Pohjanmaan mystikkojen käsi- kirjoituksiksi jääneiden teosten esittelyyn. Esimerkiksi Luukkasen (1995) pohjalta olisi voinut pohtia, missä määrin monet näistä teoksista ovat laskettavissa tietoa, missä määrin ”epätietoa” jakaviksi. Täl- laista problematiikkaa olisi tietokirjalli- suutta rajattaessa ollut kutkuttavaa tarkas- tella jo koko kirjan johdannossa.

Kirjan ensimmäisessä useampaan arti- kkelisiin jakautuvassa alaluvussa tarkas- tellaan 1800-luvun suomennosten taustoja ja kehityslinjoja. Urpo Kovala taustoi- ttaa 1800-luvulla julkaistun kirjallisuuden kehitystä kustannustoimen ja suomen- tajakunnan muutosten kautta. Sekä kustantajat että suomentajat paljastuvat vasta 1800-luvun Suomessa kehittyneiksi ammattikunniksi. Paloposki tarkastelee lähemmin Gustaf Wilhelm Edlundin vuonna 1853 perustamaa ensimmäistä suomalaista suurkustantamaa, Kaarina Pitkänen-Heikkilä puolestaan tietokirjo- jen suomentajien tärkeää roolia termino- logian kehittäjinä ja vakiinnuttajina.

1800-luvun tietokirjallisuuteen johdat- tavasta alaluvusta siirrytään edeltäjäteok- sesta tuttuihin ytimekkäisiin kääntäjä- profiileihin. Ahlqvist ja Lönnrot on kat- sottu arvollisiksi saamaan esittelynsä tä- hänkin teokseen, ja etenkin jälkimmäisen käsittely kertoo paljon suurmieskuvien vähittäisestä muuttumisesta. Pitkänen- Heikkilän Lönnrot on enää tasapuolinen

kielellisten riitojen sovittelija ja varsinkin etevä terminologi, itse asiassa niin yksin- omaisesti, että mukaan kaipaisi jo hieman luonnehdintoja Lönnrotin käännöstyön muista piirteistä, kuten äärimmäisen syn- teettisiksi puristuneista lakisuomennos- ten lauserakenteista (ks. esim. Kiuru 1996: 314–315).

1900-luvun tietokirjallisuuteen johdat- tava alaluku lähtee liikkeelle Pirjo Hiiden- maan tietokirjoja kustantaneisiin tahoi- hin keskittyvästä artikkelista. Artikke- lissa esitellään alkuun suuria kustantajia ja heidän tietokirjasarjojaan, mutta lop- pua kohti kirjoitus hajoaa yhä pienem- pien kaupallisten kustantajien ja erilais- ten kirjoja julkaisseiden aatteellisten ta- hojen luetteloinniksi. Riikonen ja Anne- Maria Latikka esittelevät kirjoituksissaan lähemmin WSOY:n tärkeää *Sivistys ja tiede* -kirjasarjaa sekä 1920-luvun kuvi- tukseltaankin värikkäitä tiedelehtiä. Jakso loppuu eräiden 1900-luvun alkupuolella toimineiden suomentajien kääntäjäprofi- leihin. Näissä tarkastellaan muun muassa kaunokirjailijana paremmin tunnettua J. V. Lehtosta sekä J. A. Holloa, jonka mu- kaan nimettyä vuodesta 1991 alkaen jaet- tua kääntäjäpalkintoa Paloposki on jo edellä (s. 107–108) ennättänyt esittele- mään.

Suomennoksia eri tieteenaloilta

Kirjan eri tieteenalojen käännöksiä tar- kasteleva, neljään alalukuun jakautuva toinen pääjakso käsittää lähes 400 sivua eli yli puolet teoksesta. Humanististen tie- teiden ja yhteiskuntatieteiden osion avaa Tuomas Ahon artikkeli ”Teologinen ja uskontotieteellinen kirjallisuus”. Siinä tar- kastellaan hieman myös hartauskirjalli- suutta, mielenkiintoisesti muun muassa 1800-luvun suuria postillasuomennoksia. Myös ateistista uskontokritiikkiä artikke- lissa sivutaan (ks. s. 146, 153), vaikka var- haisin Suomessa julkaistu tällainen kirjal- lisuus (esim. Babcock 1912) lähes sivuu-

tetaankin. Riikosen muuten kiintoisa artikkeli ”Kirjallisuutta eri uskonnoista ja myyteistä” alkaa puolestaan kirjassa aivan poikkeuksellisella asiavirheellä (s. 155), kun suomennetun uskontotieteen pioneeriteokseksi asetetaan tänäkin päivänä valitettavasti suomentamaton Sederholmin (1883) teos. Virhe on tosin peräisin käytetystä lähteestä, Anttonen 1997, jossa teos on sekoitettu saman tekijän myöhempään kirjaan.

Ahon esitys filosofisesta kirjallisuudesta ja Latikan vastaavat katsaukset kasvatustieteelliseen ja psykologiseen kirjallisuuteen vetävät pitkiä linjoja näiden tieteenalojen varhaisimmista käännöksistä nykyisiin käytäntöihin. Esityksiä syventävät niiden lomaan asetellut kirjoitukset. Tiina Arppe analysoi ranskalaisen filosofian kääntämisen erikoiskysymyksiä yhdessä kirjan harvoista syvemmälle käännösoprosessiin vievistä kirjoituksista. Perspektiiviä luo myös Latikan tavallista painokkaampi kääntäjäelämäkerta psykologisten teosten suomentajaksi erikoistuneen Mirja Rutasen työstä.

Pia Mänttärin esitys historiantutkimusten suomennoksista kattaa valtavan teosmäärän, mutta artikkeli on saatu pysymään kohtuullisen laajuisena sitä loppua kohti yhä enemmän jäsentävillä temaattisilla ryhmittelyillä. Sama pätee vielä enemmän Riikosen monopoliviseen esitykseen kulttuurihistorian ja kulttuurintutkimuksen alan suomennoksista. Kummassakin artikkelissa tosin esitellään menneiden kulttuurien arkipäivää valottava WSOY:n *Sellaista oli elämä* -sarja teokselta (vrt. s. 233–234, 263–264). Lähtökieliltään lähes yksinomaisen indoeurooppalaiseksi jäävä kuva kulttuurintutkimuksen käännöksistä olisi hiukan avartunut, jos käsitelyihin tieteenaloihin olisi sisällytetty myös kansatiede ja folkloristiikka, joiden teoksia on käännetty myös virosta ja unkarista. Riikosen hiukan tiiviimpi esitys eri taiteenaloja käsittelevien tietokirjojen suomennoksista

käynnistyy mietteillä terminologian kehityksestä (erit. s. 268) ja päättyy suomennosten puuttumisen tai viivästymisen aiheuttamien ongelmien pohdintaan. Tätä seuraava Riikosen laatima kääntäjäprofiili kriitikontyönsä ohessa etenkin musiikkikirjojen suomentajana toimineesta Seppo Heikinheimosta valottaa hyvin kääntäjien työn hektisyyttä ja sen aiheuttamia ongelmia. Maija Paavilaisen fokuoitunut katsoaus L. Onervan Hippolyte Tainen *Taitteen filosofian* suomennoistyön yhteydessä kohtaamiin ongelmiin nostaa esille yksittäisten suomentajien roolia eri alojen terminologian kehittäjinä – käsikortistojen laatimiselta eivät suomentajatkaan näinä aikoina välttyneet!

Mänttärin artikkeli ”Kielitiedettä ja kielellisten ilmiöiden tutkimuksia” avaa teoksen loppupuolella tavallisemmaksi käyvän katsaustyyppin, jossa yhtä lailla päivitellään suomennosten puutetta kuin esitellään alan harvalukuisia ja osin satunnaishekoja käännöksiä. Ei ole kirjoittajansa vika, että kielitieteen suomennosten esittely jää hieman latteaksi. Käännöksiä on yksinkertaisesti liian vähän eikä niistä muodostu kerronnallisesti mielenkiintoista jatkumoa. Tällaisessa tilanteessa olisi kuitenkin ehkä ollut järkevämpää esimerkiksi yhdistää artikkeli (ja sitä seuraava Paloposken käännöstieteen käännöksistä laatima tietolaatikko) osaksi laajempaa kielitiedettä, sen naapuritieteitä (kuten fonetiikkaa) ja näiden soveltamista tarkastelevaa jaksoa. Mänttärei on luontevasti lähtenyt hakemaan lisää tarkasteltavaa kielten oppikirjoista. Tästä sinänsä hyvin runsaslukuisesta tietokirjatyyppistä tarkastellaan kuitenkin esimerkinomaisesti vain ranskan oppikirjoja ja paria alun perin ruotsiksi kirjoitettua saksan kielioppia. Lopuksi (s. 300) todetaan, että 1900-luvulla kielten oppikirjoja olisi yleensä käännetty enää vain niin sanotuista harvinaisista kielistä. Jonkun verran jopa englannin oppikirjoja on kuitenkin 1900-luvulla vielä suomennettu (esim. sit-

temmin useina painoksina ilmestynyt Jespersen 1921), vaikka varsinkin auditiivista ainesta sisältävien oppimateriaalien adaptoinnista (vrt. jo Anonyymi 1938) alettiin vähitellen siirtyä kokonaan omien oppimateriaalien laadintaan.

Ensimmäinen alaluku päättyy Ahon pitkään katsaukseen yhteiskunnallisesta ja oikeustieteellisestä kirjallisuudesta ja vain neljänneksen lyhyempään Paloposken esitykseen sosiologisesta kirjallisuudesta. Aho nostaa esille muun muassa oikeustieteen suomennosten jäämisen vain juristien tehtäväksi, Paloposki suomennosten marginalisoitumisen yhä anglo-amerikkalaisemmaksi muuttuvassa tiedemaailmassa. Artikkelien välille jäävässä tietolaatikossa Anne Mäntynen kuvaa akateemisen tietokirjallisuuden suomentamisen etenemistä tiiviisti kuin juridista prosessia.

Luonnontieteitä ja tekniikkaa käsittelevä alaluku käynnistyy Sari Kivistön ja Riikosen taitavasti koostetulla ja kirjoitetulla katsauksella lääketieteen ja terveystieteen kirjallisuuteen. Sanaston kehittämistä ja Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin osuutta tässä käsitellään omilla alaluvuissaan, samoin paria lääketieteeseen keskittyneitä kääntäjiä. Väriä kuvaukseen tuo käsittelyn ulottaminen niin nykyisten kuin unohtuneidenkin uskomushoitajien puolelle. Uutena tieteenalana esitellyn kognitiivisen neurotieteen kautta kirjassa siirrytään ennen varsinaisia luonnontieteitä suoraan matematiikkaan. Teemaa pitkään tutkineen Kalevi Koukkusen esitys matematiikan suomennoksista satavuotiskaudelta 1840–1940 lienee oppikirjojen osalta kirjan systemaattisimpia jaksoja. Osmo Pekosen suppea katsaus päivittää matematiikan tarkastelun nykypäivään lähinnä yleisteosten ja tieteenhistorian osalta.

Tapio Markkasen esitys tähtitieteen ja fysiikan suomennoksista alkaa kovin kaukaa jopa varhaisia suomalaisia lehtiä luetellen, mutta muuttuu mielenkiintoiseksi

heti Samuel Roosin värikkääseen *Mintähden ja sentähden* -suomennokseen päästyään. Fysiikan opiskelijoiden perustaman Vipuset-seuran merkittävä panos oppikirjojen teettäjänä ja tieteenalansa populaaristajana tulee hyvin esille, myöhempien kaupallisten kustantajien ja tieteellisten seurojen panosta unohtamatta. Tieteellistenkin teosten julkaisemisen ”sivistysvastuun” Markkanen joutuu lopuksi toteamaan lähinnä pienkustantajille siirtyneeksi. Ahon tiivis esitys kemian suomennoksista päättyy vielä synkemmin kirjoittajan todetessa, että alan varsinaisen suomennostoiminta on lähes lakanut. Riikosen laaja, vanhoilla painokuvilla luontevasti kuvitettu artikkeli maantieteellisestä kirjallisuudesta ja Anto Leikolan perusteellinen esitys biologian alan teoksista ovat kirjan painokkaimpia. Niitä seuraava Tiina Päivärinteen katsaus ”Teknologiaa suomeksi” luo vielä tiiviin kuvan tekniikan alan sanaston kehittämisen vaiheista lähes tieteen termipankin perustamiseen saakka.

Seuraava alaluku käsittää Riikosen laajat katsaukset elämäkerralliseen ja esseistiseen kirjallisuuteen ja Päivi Kososen esityksen omaelämäkerrallisesta kirjallisuudesta. Samat kirjoittajat ovat lyhyemmin esitelleet myös eräitä muita lähialueita, kuten kirjeitä. Minun on vaikea pitää varsinaiseen tietokirjallisuuteen kuuluvina tällaisia lajityyppejä, joissa tiedottava funktio saattaa jäädä hyvinkin alisteiseksi.

Tietokirjallisuuden ydinalueille teos palaa jakson viimeisessä alaluvussa, jossa tarkastellaan eri alojen oppaita ja käytännön tietokirjoja. Kivistön pitkä mutta hauska kirjoitettu artikkeli luo rikkaan panoraaman eri aikakausien arvoihin ja asenteisiin, oli esittelyn kohteena sitten emännän töihin tai luovaan kirjoittamiseen kannustava kirjallisuus. Susanna Aaltosen 1910–1920-lukujen sisustusoppaita ja niiden tyyliä käsittelevän tietolaatikon jälkeen kuvaus kaartuu jälleen

takaisin 1800-luvulle Paloposken artikkelissa. Paloposki tarkastelee Benjamin Franklinin kirjoittaman rikastumis- ja menestymisoppaan suomennoksia, jotka ovat tekijöiltään jääneet osin arvoitukselliseksi. Lopuksi Latikka käsittelee keskitetysti 1800-luvun kasvatustoppaita ja niiden mielenkiintoisen heterogeenista kääntäjäkuntaa.

Kuvituksesta kielikritiikkiin

Kirjan kolmas pääjakso on omistettu toisistaan kovin poikkeaville ”erillisnäkökulmille”. Veikko Kallio luo hyödyllisen katsauksen kuvituksen ja kuvatoimittamisen historiaan ja lopulta myös nykyhetken käytänteisiin; mainita olisi ehkä voinut myöhempiä suuria valokuvateoksia edeltäneen Schaumanin (1863) vihkon. Niklas Bengtssonin artikkeli lasten ja nuorten käännöstietokirjallisuudesta viipty pitkään teoksessa jo tallatuilla vanhan hengellisen kirjakielen poluilla, mutta laajenee lopulta mielenkiintoiseksi kuvaukseksi nuorille lukijoille suunnatuista luku- ja tietokirjoista. Riikosen artikkeli ”Suurteoksia ja teossarjoja” on nimensä nähden yllättävästi neljän sivun mittainen miniatyyri, mutta yksittäisten tieteenalojen sarjoja onkin teoksessa jo aiemmin käsitelty. Ensyklopedisten teosten lisäksi artikkelissa mainitaan muun muassa laaja *Suomen Sana* -antologia (24 osaa), jota ennen nykyisten tietokonekorpuksen aikaa käytettiin kirjasuomen kehitystä valottavana tilastollisena aineistona. Sitten on tosin osoittautunut, että antologia antaa aivan liian nopean kuvan tästä kehityksestä (ks. Lauerma 2012: 16).

Paloposken ja Riikosen yhdessä kirjoittama artikkeli suomennetun tietokirjallisuuden kritiikistä keskittyy nimenomaan suomennosten kieliasun kritiikkiin. Tällaisena kirjoitus alkaa osin vetää tämän käännöshistorian (ja sen edeltäjän) kielellisiä tutkimustuloksia yhteen. Tarkasteltavaksi tulee viimein hieman

myös syntaktisia kysymyksiä, joita kirjassa aiemmin on käsitelty hyvin niukasti (virkerakenteesta esim. s. 503). Artikkelissa on myös esitelty Virittäjässä menneinä vuosikymmeninä käytyä oikeakielisyyskeskustelua (millaista Kolehmainen 2014 on sittemmin käsitellyt laajemmissa yhteyksissä), muiden tiedelehtien kritiikin nykyisiä käytänteitä silti unohtamatta. Tätä seuraava Riikosen artikkeli suomalaisen tiede- ja tietokirjallisuuden ulkomaisista käännöksistä jää kiinnostavilla mutta hajanaisella kommentilla kehystetyksi teosluetteloksi. Tällaisten teosten kääntäjinä todetaan usein olleen Suomeen asettuneita ulkomaalaisia tutkijoita mutta kustantajina enimmäkseen suomalaisia – ainoastaan Ruotsissa on toistuvammin julkaistu myös suomalaisten kirjoittajien teoksia.

Nykyhetken toiveita ja tarpeita

Teoksen neljäs ja viimeinen pääjakso on nimetty tietokirjallisuuden suomentamisen nykyhetkeksi ja tulevaisuudeksi. Janna Kantolan artikkeli tuo kootusti esille teoksessa jo esille tulleita tietokirjasuomentamisen suuria haasteita. Muuttamien vielä elävien kääntäjien esittelyn jälkeen vuorossa on edeltävän teoksen tapaan tietokirjallisuuden suomennosten viiveiden, puutteiden ja ”aukkojen täydennyksen” (eli teoksen kirjoitusaikana julkaistujen suomennosten) esittely. Riikonen kiinnittää loppuartikkelissaan huomiota varhempisiin (mm. SKS:n ja Parnasson toimesta tehtyihin) listoihin suomennettavaksi toivotuista teoksista, vertailee nykytilannetta *National Review'n* sadan tietokirjan listaan ja esittää vielä omat suosikkitoiveensa, vaikka myöntääkin tietokirjojen suomentamisen vaativan yhä enemmän talkoohenkistä idealismia. Kuvaavasti artikkelin yhteyteen on vielä asemoitu Joel Kuortin tietolaatikko tietokirjallisuuden suomentamisen tukimuodoista, mikä jää realistisen, mutta hieman

proosallisen oloisesti kirjan viimeiseksi kirjoitukseksi.

Tietokirjasuomennosten kosmos ja mikromaailma

Kirjan kannessa 1800-lukulaisen näköinen tutkijamies tähyää kaukoputkeen. Yhtä osuva kansikuva olisi ollut vaikka Marie Curie katsomassa mikroskooppiin, sillä laajojen näköalojen lisäksi teoksessa liikutaan paljon myös teosluetteloiden ja yksittäisten kääntäjien ratkaisujen mikrotasolla, loputtomien detaljien maailmassa. Artikkelien kirjoittajat ja teoksen toimittajat onnistuvat nostamaan tästä esille monia suuria linjoja ja kiintoisia yleistyksiä, mutta teoksen monien artikkelien luettelomainen sisältö saattaa helposti uuvuttaa lukijan. Kirjan toimittajien arvaamattomissa paikoissa esille kupliva tajunnanvirta silti palkitsee paneutumisen silloinkin, kun raskaina vyöryvät kirjaluetelot tuntuvat välillä peittävän alleen teoksen kirjallisuushistoriallisia ja käännöstieteellisiä näkökulmiakin. Kielitieteelliset kysymyksenasettelut jäävät näillekin alisteisemmiksi, vaikka sanaston ja terminologian kehitystä on teoksessa pyritty pitämään kauttaaltaan esillä, enimmäkseen tosin lukuisten mutta vain lyhyesti kommentoitujen esimerkkien kautta. Suomenkielisen terminologian kehityksen ja lainasanastonkin tutkimuksen nykytilanteessa toisin ei oikein olisi voitu menetelläkään. Eri kielistä tehtyjen käännösten syntaktisen ja tyylillisen vaikutuksen selvittämisen saralla laajat perustutkimukset odottavat vielä enemmän tekijöitään. Mutta kääntäjien ja myös kustantajien työstä, sen reunaehdoista ja ratkaisuista kirja tarjoaa kokonaisuudessaan paljon tietoa.

Uranuurtajien työ on aina väistämättä hiukan rosoista. Tuleva tutkimus tarkentanee ja täydentäneet tietämystämme etenkin joistain kirjassa nyt vasta viitteellisesti luonnostelluista alueista, mutta selvää on,

että ilman Riikosen, Paloposken ja heidän yhteistyökumppaniensa työtä tietäimme käännetyin suomenoskirjallisuuden historiasta valtavan paljon vähemmän. Tietokirjakäännösten kielen tarkastelussa lienee jatkossa syytä välillä irrottautua tässäkin teoksessa toistuvasti kammitsoivaksi osoitetusta jaottelusta suomennettuun ja alkuperäiskieliseen kirjallisuuteen ja siirtyä tarkastelemaan ylipäätään suomenkielisen tieteen ja tietokirjallisuuden kielen kehitystä. Aika näyttää, laaditaanko vielä joskus tulevaisuudessa 2000-luvun suomenoshistorioita vai jääkö Paloposken ja Riikosen teos oudoksi mutta tärkeäksi monumentiksi ajasta, jolloin jopa tietokirjallisuutta vielä suomennettiin.

PETRI LAUERMA
etunimi.sukunimi@kotus.fi

Lähteet

- ANONYMI 1938: *Englannin kielikurssin tekstikirja. Äänilevy-pikakurssi. Suppea kielioppi, puheharjoituksia, sanaluettelo, hyödyllisiä sanoja ja lauseparsia puhuttuina äänilevyihin*. Tarkastanut ja levyihin puhunut Frederick A. L. Charlesworth. Suomeksi sovittanut Helvi Vasara. Helsinki: Radiola.
- ANTTONEN, VEIKKO 1997: *Uno Harva ja suomalainen uskontotiede*. Suomi 138. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- BABCOCK, M. 1912: *Miksi Jumala tapa perkelettä?* Suom. S. E[lof]. K[ristianson]. Helsinki: Vapaa Ajatus.
- FORSMAN-SVENSSON, PIRKKO 1995: Cullaisen kirian suomentajaa jäljittämässä. – Riitta Kataja & Kristiina Suikkari (toim.), *Kielitieteen päivät Oulussa 6.–7.5.1994* s. 33–41. Acta Universitatis Ouluensis B 19. Oulu: Oulun yliopisto.
- 2003: *Erasmuksen Cullainen kirja*. Kappale 1600-luvun käännösuomea.

- Suomen kielen syntaksin kehitystä 1600-luvulta 1800-luvun alkupuolelle s. 20–51. Helsingin yliopiston kielikeskuksen julkaisuja 5. Helsinki: Helsingin yliopiston kielikeskus.
- JESPERSEN, OTTO 1921: *Englannin kielioppi aloitteleville.* ”Engelsk Begyndergrammatik”in 7:nnestä painoksesta mukailleet Carin Rosenius ja Ingeborg Pontaïn. Suomentanut Lyyli Vihervaara. Helsinki: Söderström.
- KIURU, SILVA 1996: 1800-luvun lainsuomenoskieli. – Raimo Lahti (toim.), *Kohti rationaalista ja humaania kriminaalipoliittikkaa* s. 307–316. Helsinki: Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos.
- KOLEHMAINEN, TARU 2014: *Kielenhuollon juurilla. Suomen kielen ohjailun historiaa.* Suomi 204. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAUERMA, PETRI 2012: *Kristityn vaelus varhaisnykysuomen merkinnässä. Jakob Johan Malmbergin suomennosten kielellinen kehitys 1800-luvun kirjasuomen murroksessa.* Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 31. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus.
- LUUKKANEN, TARJA-LIISA 1995: Pilatuxen breivit ja apostolien kilvoitukset. Pohjanmaan mystikot kristinuskon historian lähteillä. – *Suomen kirkkohistoriallisen seuran vuosikirja* 84–85 s. 89–99. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- RIIKONEN, H. K. (päätoim.) – KOVALA, URPO – KUJAMÄKI, PEKKA – PALOPOSKI, OUTI (toim.) 2007: *Suomennoskirjallisuuden historia* 1–2. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1084. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SCHAUMAN, B. O. 1863: *Valokirjaus-kuvia suomalaisten maalarien tauluista.* 1. Helsinki: Edlund.
- SEDERHOLM, C. R. 1883: *Andens eller det rena förnuftets religion och dess föregående utvecklings skeden hos de förnämsta kulturfolk.* Helsingfors: P. H. Beijer.
- VARPIO, YRJÖ 1980: *Käyttökirjallisuus. Kaunokirjallisuuden rajankäyntiä ja rajatapausten estetiikkaa.* Tampereen yliopisto, Kotimainen kirjallisuus, monistesarja n:o 21. Tampere: Tampereen yliopisto.

Miten aivojen kehitys mahdollisti kielen synnyn

Michael A. Arbib: *How the brain got language. The mirror system hypothesis.* New York: Oxford University Press 2012. 432 s. ISBN 978-0-19-989668-4.

Tällä vuosisadalla, toisin kuin viime vuosisadan loppupuoliskolla, on jo sallittua käydä akateemisiakin keskusteluja kielen synnystä: miten tähän on tultu, miten aivot ovat kehittyneet viimeisten sato-

jen tuhansien vuosien aikana ja millä tavoin ihmisen sosiaalisuus poikkeaa muiden ihmisapinoiden sosiaalisuudesta niin, että meillä voi olla näin erilainen ja suorastaan monimutkainen kommunikaatiojärjestelmä, joka mahdollistaa erilaiset ajalliset ja muutoinkin vaihtelevat perspektiivit? Entä millaisia ovat olleet kehitysasteet kielen alkumuodosta nykyiseen tilanteeseen: onko nykyisenlainen